13.2.2024 Julkinen

Eduskunta
Liikenne- ja viestintävaliokunta

Viite: HE 95/2023 vp

VR-Yhtymän kommentit hallituksen esitykseen laiksi raideliikennelain ja liikenteen palveluista annetun lain muuttamisesta

VR-Yhtymä Oyj (jäljempänä ”VR”) kiittää mahdollisuudesta lausua otsikon mukaisessa asiassa ja toteaa kannanottona seuraavaa:

Yhteenveto

Raideliikennelakiin ja lakiin liikenteen palveluista on esitetty useita muutoksia, joiden avulla sujuvoitetaan ja yksinkertaistetaan nykyisiä menettelytapoja sekä parannetaan turvallisuutta. VR pitää esitettyjä muutoksia pääosin tarpeellisina ja katsoo niiden tukevan raideliikenteen järjestämistä.

Raideliikennelain osalta esitetyistä muutoksista merkittävin vaikuttavuudeltaan on esitys ratamaksun perusmaksun investointiperusteisen korotuksen nostomahdollisuudesta enimmillään viisinkertaiseksi nykyiseen voimassa olevaan ratamaksun perusmaksuun verrattuna. Maksua on mahdollista periä myös rataverkon uudistamis- tai parantamiskohteista.

VR ymmärtää tarpeen saattaa kansallinen sääntely vastaamaan rautatiemarkkinadirektiivin henkeä, mutta toteaa samalla, että sääntelyn mahdollistamaan investointimaksun soveltamiseen tulisi suhtautua erittäin pidättyvästi. Ratamaksuja tulee tarkastella kokonaisuutena ja niiden tulee olla tasolla, jolla taataan rautatieliikennepalveluiden taloudellinen elinkelpoisuus, kilpailukyky ja kehittymismahdollisuudet.

VR katsoo, että energiatehokkaan ja kestävän raideliikenteen maksutason nostaminen ei olisi ilmastotavoitteiden mukaista. EU:n kestävän ja älykkään liikkuvuuden strategian mukaan liikennesektorin kasvihuonekaasupäästöjä tulee vähentää 90 % vuoteen 2050 mennessä. Liikennesektori tuottaa noin neljänneksen EU-alueen kasvihuonekaasupäästöistä. Valtaosa päästöistä syntyy maantieliikenteestä. Rautatieliikenteen osuus kokonaispäästöistä on vain 0,4 %. Raideliikenne on seitsemän kertaa maantieliikennettä energiatehokkaampaa. Rautatieliikenne on avainasemassa myös Suomen hiilineutraaliustavoitteen saavuttamisessa vuoteen 2035 mennessä.

Raideliikennelaki

140 § Ratamaksun perusmaksun alennukset ja korotukset

Raideliikennelain osalta esitetyistä muutoksista merkittävin on ratamaksun perusmaksun investointiperusteisen korotuksen nostomahdollisuus

VR-Yhtymä Oyj
Postiosoite PL 488, 00096 VR
Käyntiosoite Radiokatu 3, 00240 Helsinki
P. 029 4343
etunimi.sukunimi@vr.fi
www.vrgroup.fi
Y-tunnus 1003521-5

enimmillään viisinkertaiseksi nykyiseen maksutasoon verrattuna. Korotettua maksua olisi mahdollista periä uudelta rataverkolta sekä rataverkolta, jota on uudistettu tai parannettu merkittävillä investoinneilla. Maksun korottaminen pitkän aikavälin investointikustannusten kattamiseksi olisi mahdollista, mikäli investointihanke lisää tehokkuutta tai kustannusvaikuttavuutta, tai molempia ja mikäli hanketta ei voisi muuten toteuttaa.

Kuten hallituksen esityksessäkin aivan oikein todetaan, soveltamista harkittaessa on suoritettava arvioita paitsi direktiivin kriteerin täyttymisestä, myös sen osalta kuinka paljon rataverkon haltija päättää ratamaksun perusmaksua korottaa ja kuinka paljon tämä vaikuttaa rautatieliikenteen suoritteisiin, matkalippujen hintoihin ja rahtiliikenteen asiakkailta perittäviin maksuihin, rautatieyrityksen tulokertymään ja mahdollisesti myös kulkumuotojakaumaan.

VR korostaa, että investointimaksun mahdollista korotusta arvioitaessa tulee huolehtia rautatieliikenteen taloudellisesta elinkelpoisuudesta ja varmistaa, että korotuksella ei ole haitallista vaikutusta kulkumuotosiirtymään, raideliikenteen tarjontaan tai investoinnin kokonaistaloudelliseen kannattavuuteen. On tärkeä huomioida, että infrainvestointeja ei voi rahoittaa lipputuloilla vaikuttamatta merkittävästi kysyntään ja junamatkustuksen houkuttelevuuteen.

Investointimaksua on mahdollisuus periä myös rataverkon uudistamisesta tai parantamisesta aiheutuneiden investointikustannusten kattamiseksi. Soveltamisala on merkittävästi laajempi verrattuna hallituksen esityksessä viitattuun aiemmin käytössä olleeseen investointiveroon Kerava-Lahti-oikoradalla, joka oli alueellisesti ja ajallisesti selkeästi rajattu.

Nykyisessä raideliikennelaissa investointimaksun käyttökohteita tai voimassaoloaikaa ei ole rajattu. Investointimaksu on yksi ratamaksujen osa-alue, joka lisää maksujärjestelmän kompleksisuutta ja vaikeuttaa kokonaisuuden hallintaa liikennejärjestelmävaikutusten osalta.

Lain tasolla investointimaksulle ei ole käytännössä asetettu lainkaan ylärajaa. VR pitää tätä ongelmallisena.

Yleisellä tasolla VR toteaa, että maksut tulisi asettaa hankekohtaisesti ja kestoltaan sekä suuruudeltaan tarkkaan rajatusti, perustuen hankeperusteiseen analyysiin, kustannusvastaavuuteen ja vastikkeellisuuteen. Myös porrastuksia tulisi hyödyntää sekä arvioida ja huomioida usein varsin pitkien investointihankkeiden läpiviennistä rataverkon käyttäjille aiheutuvat lisäkustannukset.

Mikäli esimerkiksi Digirata-hankkeen edellyttämää kulunvalvontalaitteiston asennusta ratainfraan käytettäisiin perusteena investointiperusteisen maksun käyttöönotolle, antaisi se mahdollisuuden korottaa ratamaksuja käytännössä koko rataverkolla. Vaikutukset olisivat laajat liikenteenharjoittajille ja rautatieliikenteen kilpailukyvylle.

VR-Yhtymä Oyj

Postiosoite
PL 488, 00096 VR

Käyntiosoite
Radiokatu 3, 00240 Helsinki

P. 029 4343

etunimi.sukunimi@vr.fi
www.vrgroup.fi

Y-tunnus 1003521-5

Prosessit maksujen määrittämiselle ja läpikäynnille tulisi määritellä liikenteenharjoittajat osallistaen. Rataverkon haltijan on ilmoitettava kaikki perusmaksuun tai investointimaksuun kohdistuvat korotukset kirjallisesti, läpinäkyvin perusteluin vähintään verkkoselostusperiaatteen mukaisesti ja sitä koskevalla ennakkoajalla.

Huomattavaa korotusta perustellaan tulevilla rataverkon uudistamiseen ja parannukseen tähtäävillä investoinneilla. Korotuksen suuruuden määrittelyssä on käytetty vertailukohtana Kerava-Lahti-oikoradalla vuosina 2006–2015 perittyä investointiveroa, joka oli 0,5 senttiä bruttotonnikilometriä kohden.

Väylävirasto perii tällä hetkellä ratamaksun perusmaksua valtion rataverkolla 0,1341 senttiä bruttotonnikilometriä kohden. Lisäksi sähkönsiirtolaitteiden käytöstä (eli sähköisestä junaliikenteestä) peritään 0,0129 senttiä bruttotonnikilometriä kohden. Ratamaksun perusmaksun korotus viisinkertaisena olisi 0,735 senttiä bruttotonnikilometriä kohden.

Tässä yhteydessä ei pidä jättää huomioimatta Väyläviraston asettamia merkittäviä korotuksia ratamaksun perusmaksun yksikköhintoihin vuodesta 2024 alkaen.

Väyläviraston mukaan ratamaksun perusmaksua nostetaan tarkennetulla laskumenetelmällä noin 35 %. Yksikköarvon noususta yksi kolmannes sisällytetään vuoden 2024 perusmaksun perusosaan ja loppuosa korotuksesta huomioidaan tulevina vuosina. Väyläviraston ilmoittamien tietojen perusteella VR:n maksamat ratamaksut ovat vuonna 2024 arviolta 5 M€ korkeammat vuoteen 2023 verrattuna. Mikäli Väyläviraston esittämät perusmaksun korotukset toteutetaan täysimääräisinä, VR:n pelkästään ratamaksun perusmaksun nousu olisi kaikkiaan 14 M€ vuoteen 2023 verrattuna. Tähän päälle tulisivat uutena mahdolliset investointimaksut.

Matalakatteisella rautatietoimialalla ratamaksujen erittäin merkittävä nosto luo väistämättä korotuspainetta asiakashintoihin sekä tavara- että matkustajaliikenteessä ja sitä kautta kysyntään. Lisäksi Digirata-hankkeen myötä käyttöönotettava eurooppalainen rautatieliikenteen hallintajärjestelmä ERTMS edellyttää liikenteenharjoittajilta uuden kulunvalvontajärjestelmä ETCS:n asentamista kalustoon. VR:n arvio investointikustannuksista on noin 120 miljoonaa euroa vuosien 2024–2030 osalta. Kyseinen investointi tulee omalta osaltaan lisäämään raideliikenteeseen kohdistuvia kustannuksia.

Mahdollisten ratamaksumuutosten osalta voimaantuloaika verkkoselostukseen kytkettynä on lyhyt, huomioiden asiakasvaikutukset etenkin tavaraliikenteessä asiakasneuvotteluineen.

VR toteaa, että ratamaksujen ja muiden rautatieliikenteeseen kohdistuvien maksujen, kuten hallitusohjelmaan kirjatun henkilökuljetuspalvelujen ALV-tason korotuksen ja eurooppalaiseen rautatieliikenteen hallintajärjestelmään liittyvien pakollisten kalustoinvestointien osalta tulisi suorittaa kokonaisvaltainen tarkastelu. Myös vaikutusten ennustettavuutta

VR-Yhtymä Oyj

Postiosoite
PL 488, 00096 VR

Käyntiosoite
Radiokatu 3, 00240 Helsinki

P. 029 4343

etunimi.sukunimi@vr.fi
www.vrgroup.fi

Y-tunnus 1003521-5

rautatieliikenteen kustannustasoon, kilpailukykyyn, markkinoiden kehitykseen ja asiakkaisiin liittyen tulisi parantaa.

15 § Rautatiejärjestelmän turvallisuuden ja yhteentoimivuuden valvonta

Hallituksen esityksessä esitetään Traficomin valvontavaltuuksien laajentamista, mikä mahdollistaisi myös kyberturvallisuuden valvonnan. VR pitää muutosehdotusta kannatettavana.

29 § Yksityisraiteen hallinnasta ilmoittaminen

Hallituksen esityksessä muutetaan yksityisraiteen haltijan ilmoitusmenettelyn voimassaoloaikaa siten, että ilmoitus on voimassa toistaiseksi nykyisen kolmen vuoden määräajan sijaan. VR katsoo, että muutos helpottaa yksityisraiteiden haltijoiden hallinnollista taakkaa. Lisäksi uuden yksityisraiteen toimijan ilmoitusmenettelyn määräaikaa lyhennetään kuudesta kuukaudesta kahteen kuukauteen, mikä nopeuttaa yksityisraiteen haltijan toiminnan aloittamista. Todettakoon tässä yhteydessä, että VR on luopumassa yksityisraiteistaan kilpailuneutraliteetin lisäämiseksi.

74 § Sertifiointielin ja kalustoyksikön kunnossapidosta vastaavan yksikön sertifiointi

VR pitää tarpeellisina lakiin kirjattua mahdollisuutta Liikenne- ja viestintävirastolle myöntää kunnossapitotoimintojen sertifiointeja sekä vaatimusta ei-sertifioiduille kunnossapitotoimijoille osoittaa turvallisuusjohtamisjärjestelmässään liikkuvan kaluston kunnossapitoa koskevat menettelyt direktiivin (EU) 2016/798 sekä täytäntöönpanoasetuksen (EU) 2019/779/2016/EU mukaisesti.

79 § Liikkuvan kaluston käyttöönotto

VR pitää hyödyllisenä mahdollisuutta hakea lausuntoa suunnitelmasta kaluston valmistamisesta, parantamisesta tai uudistamisesta Liikenne- ja viestintävirastolta. Lausuntomenettelyllä sujuvoitetaan ja nopeutetaan varsinaista lupaprosessia. Lausuntomenettely parantaa hakemusten laatua ja kattavuutta.

Hallituksen esityksen mukaan kalustoyksikölle, jolla on jo käyttöönottolupa, on haettava uusi käyttöönottolupa, jos luvan perusteena olevat tiedot muuttuvat kalustoyksikköön suunniteltujen muutosten johdosta, tai suunnitelluilla muutoksia on kielteisiä vaikutuksia kyseisen kalustoyksikön yleiseen turvallisuustasoon. Käyttöönottolupaprosessin soveltaminen kalustomuutoksien osalta tulee lisäämään toiminnanharjoittajien kustannuksia sekä hidastamaan kaluston käyttöönottoprosessia.

123 § Kiireellinen ratakapasiteetti

Pykälästä poistetaan sana ”viipymättä”, jonka johdosta ratakapasiteetin haltijaan ei kohdistu velvoitetta tarvita ratakapasiteetti viipymättä, mikäli

VR-Yhtymä Oyj

Postiosoite
PL 488, 00096 VR

Käyntiosoite
Radiokatu 3, 00240 Helsinki

P. 029 4343

etunimi.sukunimi@vr.fi
www.vrgroup.fi

Y-tunnus 1003521-5

ratakapasiteettia haetaan kiireellisenä. VR toteaa, että esitetty muutos selkeyttää kiireellisen ratakapasiteetin hakuprosessin käytäntöjä.

171 § Varautuminen

Lakimuutoksella varautumisvelvoitteen piiriin sisällytetään kriittiset palvelupaikan ylläpitäjät, joka ei ole rataverkon haltija, liikenteenohjauspalveluita tarjoava yhtiö, tai toiminnanharjoittaja.

Suomen rataverkko on lähes 90 % yksiraiteinen ja ohituspaikkoja on vähän. Rautatieliikenteessä myös pienen toimijan kyberturvallisuushäiriö voi merkittävästi lamauttaa tai hankaloittaa muiden operaattoreiden toimintaa rataverkolla. Mahdolliset häiriöt rataverkossa tai IT-järjestelmissä kertautuvat nopeasti ja heijastusvaikutukset ulottuvat laajalle alueelle. VR katsoo, että esitetty muutos parantaa rautatiejärjestelmän häiriönsietokykyä.

185 § Rautatieyrityksen liiketoimintasuunnitelma ja kirjanpito

Pykälän 3 momenttiin esitetään muutosta, että rautatieyrityksen on toimitettava tuloslaskelmien ja taseiden lisäksi muut rautatiemarkkinadirektiivin liitteen VIII mukaiset tilinpäätöstiedot sääntelyelimelle, jotta tämä voi valvoa sitä, että rautatieyrityksen kirjanpidossa on noudatettu toimintojen kirjanpidollista eriyttämistä.

Rautatiemarkkinadirektiivin liitteessä VIII säädetään yksityiskohtaisesti niistä tiedoista, joita sääntelyelimelle on toimitettava. Liitteen VIII otsikkona on ”*Sääntelyelimelle pyynnöstä toimitettavat tilinpäätöstiedot*”. Liitteessä tarkennetaan, että tiedoilla tarkoitetaan rautatiemarkkinadirektiivin 56 artiklan 12 kohdassa tarkoitettuja tietoja.

56 artiklan 12 kohdassa todetaan, että ”*[…] sääntelyelimellä on oikeus pyytää tarvittavia tietoja. Sääntelyelimellä on erityisesti oikeus pyytää, että rataverkon haltija, palvelupaikan ylläpitäjät ja kaikki yritykset tai muut yhteisöt, jotka harjoittavat tai yhdistävät rautatieliikenteen eri muotoja tai rataverkon hallintaa, joita tarkoitetaan 6 artiklan 1 ja 2 kohdassa ja 13 artiklassa, toimittavat liitteessä VIII luetellut tilinpäätöstiedot kokonaan tai osittain niin yksityiskohtaisesti kuin katsotaan tarpeelliseksi ja oikeasuhteiseksi.*”

Raideliikennelain 185 §:n on hallituksen esityksessä kirjattu seuraavasti:

”*Rautatieyrityksen on toimitettava 2 momentissa tarkoitetut tuloslaskelmat ja taseet sekä pyydettäessä muut rautatiemarkkinadirektiivin liitteen VIII mukaiset tilinpäätöstiedot sääntelyelimelle […]*”

VR pitää tarkoituksenmukaisena, että kohtaa on selkeytetty lisäämällä maininta tilinpäätöstietojen toimittamisesta sääntelyelimelle pyydettäessä.

VR-Yhtymä Oyj

Postiosoite
PL 488, 00096 VR

Käyntiosoite
Radiokatu 3, 00240 Helsinki

P. 029 4343

etunimi.sukunimi@vr.fi
www.vrgroup.fi

Y-tunnus 1003521-5

Laki liikenteen palveluista

57 § Rautatieliikenteen toimiluvan voimassaolo ja muuttaminen

Esitetyllä muutoksella laajennetaan Liikenne- ja viestintäviraston valtuuksia tarkastella rautatieyrityksen toimiluvan edellytyksiä. Lisäksi rautatieyritysten on ilmoitettava omistajuudessa tai yrityksen johdossa tapahtuneista muutoksista Liikenne- ja viestintävirastolle. VR pitää muutoksia tarkoituksenmukaisina ja rautatieliikenteen kokonaisturvallisuutta parantavina.

VR-Yhtymä Oyj

Jonna Juslin
johtaja, yhteiskuntasuhteet ja kansainväliset asiat

VR-Yhtymä Oyj
Postiosoite
PL 488, 00096 VR
Käyntiosoite
Radiokatu 3, 00240 Helsinki
P. 029 4343
etunimi.sukunimi@vr.fi
www.vrgroup.fi
Y-tunnus 1003521-5